

1. Букарский В. Конфликт цивилизаций в Молдавской Церкви // Православие ру. – 2007. Джерело публікації: <http://www.pravoslavie.ru/analit/071119194104.htm> 1. Бурега В. В. Раскол в Болгарской Православной Церкви и Всеправославный Собор в Софии // Богослов Ру. – 2008. Джерело публікації: <http://www.bogoslov.ru/text/353078.html> 3. Бурега В. Політичні еліти незалежної України завжди тяжіли до того, щоб "укласти конкордат" з якоюсь одноєю конфесією // Релігійно-інформаційна служба України. – 12 серпня 2010. Джерело публікації: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/comments/37148/ 4. Осипов А. Інтерв'ю с Директором Государственной Службы по проблемам культур при Правительстве Республики Молдова, г-ном Сергеем Яцко. // Moldova Noastra. Общественное информационно-аналитическое издание. – 17 августа 2004. Джерело публікації: <http://www.moldovanoastra.md/ru/index.php?view=disscusion&articleid=217> 5. Медведев О. Роківка від Ющенко. Чому пам'ятник висвячував не Патріарх, а Митрополит? Блог Українська Правда 2008. Джерело публікації: <http://blogs.pravda.com.ua/rus/authors/medvedev/492bdec7cde83/> 6. Ларащевин М. Релігія та релігійність в Україні / За ред. С. Макеєва. – К.: Інститут політики, Інститут соціології НАН України, 2009. 7. Православие ру. Священный Синод Русской Православной Церкви выступил с заявлением в связи с решением Румынской Православной Церкви об учреждении ее епархий на территории Молдавии и Украины. – Православие ру. 7 ноября 2007. Джерело публікації: <http://www.pravoslavie.ru/news/24741.htm> 8. Ярема Р. Розкольніцькі рухи в Українському православ'ї у XX-XXI століттях. – К.: 2008. 9. Berglund S. and Ekman J. Cleavages and political transformations. Handbook of European societies: Springer, 2010. – p.91-109. 10. Corley F. Moldovan

Church Wages Five Year Battle for Recognition // The World Almanac. – 1996. Джерело публікації: <http://www.strategicnetwork.org/index.php?loc=kb&view=v&id=656&fto=1160&fby=30a93f1520d6323ff89e3bf4de1e1eef&> 11. Donev. D.K. Church and State in Bulgaria Today // East-West Church & Ministry Report. – №13 (Summer 2005). – p. 11-12. 12. Kalkandjieva D. The Consent of State and the Blessing of Church: A Case Study on the New Bulgarian Denominations Act // Romanian Journal of Political. – 2006. – № 2. – p. 101-114. 13. Kanev P. Religion in Bulgaria after 1989: historical and socio-cultural aspects. // South East Europe Review (SEER) – for labour and social affairs. – 2002. – 5 (1). – p.75-95. 14. Lefebvre A. The Production of Space. – Oxford: Blackwell Publishing. U.K., 1991. 15. Lewis J. R., Lewis S. M. Introduction // Sacred Schisms. How Religions Divide. (Edited by James R. Lewis and Sarah M. Lewis). – Cambridge: Cambridge University Press, 2009. – p. 2-9. 16. Recensământul populației = Перепись населения = Population census, 2004 : Culeg. statistică : [în 4 vol.] – 2006. – Vol. 1. – 492 p. 17. Panainte S. Secularism in Republic of Moldova Politics of Religion or Religious Politics: Whether Do We Draw the Boundaries? // Romanian Journal of Political Sciences. – Issue 2006. – № 2. – p. 89-100. 18. Raikin S.T. Schism in the Bulgarian Orthodox Church // Religion in Eastern Europe. – 1993, Volume 13, Issue 1. – p. 19-25. 19. Tomka M. Is Conventional Sociology of Religion Able to Deal with Differences between Eastern and Western European Developments? // Social compass. – 2006. – № 53(2). – p.251–265. 20. Turcescu L., Stanb L. "Church–state convict in Moldova: the Bessarabian Metropolitanate" // Communist and Post-Communist Studies. – 2003. – № 36. – p. 443–465.

Надійшла до редколегії 06.10.10

УДК 316

К. Н. Кулешов, студ.

РОЛЬ ПРАКТИК КЛАСИФІКАЦІЇ У СТРУКТУРУВАННІ ПОВСЯКДЕННИХ ВЗАЄМОДІЙ (ЕСЕ)

Представлено роздуми про роль повсякденних практик класифікації у створенні соціальної структури. Обґрунтовується питання про те, чи не задається соціальна структура, яка розкриває себе об'єктивно, самими практиками класифікації? Саме в практиках класифікації знаходять закріплення соціально значущі розрізнення, які структурують модальність буття і отримують практичне відчуття в повсякденні поняття "первинного порядку".

Ключові слова: соціальна структура, практики класифікації, повсякдення

Представлены рассуждения о роли повседневных практик классификации в образовании социальной структуры. Обосновывается вопрос о том, не задается ли социальная структура, которая раскрывает себя объективно, самими практиками классификации? Именно в практиках классификации находят закрепление социально значимые различия, которые структурируют модальности бытия и получают практическое ощущение в повседневности понятий "первичного порядка".

Ключевые слова: социальная структура, практики классификации, повседневность.

The article consists speculation about a role of the routine classification practices in forming of social structure. It is grounded a question about determination of social structure with its objective manifestation by the classification practices. The socially significant recognitions, which structure the modality of social being as well as which are reflected in practical sense of the daily-life concepts of "initial order", are fasten just in classification practices.

Key words: social structure, classification practices, daily routine

Напевно, немає більш всеохоплюючого поняття, аніж "соціальна структура". Феномен, який описується цим поняттям, розкриває себе об'єктивно, скеровуючи дії та наміри індивідів під впливом хитросплетень своїх компонентів (пропонуючи різні ресурсні та статусні, в тому числі кар'єрні можливості), надаючи вибір чи, принаймні, створюючи ілюзію вибору (е.г. посада бухгалтера в офісі компанії X або компанії Y), або використовуючи жорсткий примус без можливості внесення коректив (е.г. армія). На погляд деяких соціологів, і це не позбавлено як певної міри очевидності, так і фантазії, структури суспільства пропускають крізь себе індивідів подібно м'ясорубці із фаршем на виході; саме таке враження складається при прочтінні робіт функціоналістів. В процесі проходження внутрішніх "кордонів" між структурами (прикладі соціальної мобільності, ритуали ініціації, процес ресоціалізації за нових соціальних умов) індивіди задовольняють (або ні) умовам, що висуюються специфікою виробництва та комунікацій, віддають те, що в них краще виходить, та отримують винагороду, що дозволяє підтримувати себе "на плаву" (із більшою чи меншою долею естетики) – і так до старості розраховуючись своїми силами, що чудом поповнюються з джерел, які не є предметом соціології. Сумнівно, що соціальна структура як така була відкрита

соціологами, або ж досліджена ними краще за тих, чиї твори відносять до "художньої літератури". Соціологія лише позбавляє, у прагненні незрозумілої науковості, бачення структури модальностей буття, які досить конкретно відчуваються на рівні "поняття первинного порядку" – наприклад, долі та удачі. З іншого боку, сучасна соціологія переймається й рівнем практик, розглядаючи актора не лише як утір соціальної структури, але і як її автора. Практики відтворюють соціальну структуру кожного разу наново. І в цьому процесі важливими є навіть такі деталі, як характеристики особистості, що втілюють в собі її певний статус. Через те, що керівні посади можуть займати різні особистості, які по-різному ставляться до праці та організації спільної діяльності, сама структура організації може змінюватись, долаючи бар'єри бюрократичних розпоряджень, бланків, розкладів, черг та хабарів.

Бачення структури в об'єкті вивчення свідчить деякою мірою про структурованість мислення суб'єкту вивчення. В основі науки лежить класифікація. Але це вірно також і для світу повсякденності, з якого виходить наука, та до якого вона мусить повертатись, щоб її висновки мали значення. Поєднуючи сказане вище – чи не задається соціальна структура самими практиками класифікації? Адже як зазначав Дюркгейм, методи мис-

лення є справжніми соціальними інститутами. Ніяка класифікація, все ж, не охоплює усіх можливих варіантів, залишаючи для потенціально невиключеного пункт "інше", білі клітинки періодичної таблиці, фразу "і так далі". Отже, класифікація є редукціонізмом, що здійснюється за певним критерієм, який її уможливорює.

Важливо схопити відмінності між різними тональностями, які може приймати поняття "практик класифікації", слідуючи за грою значень в процесі досягнення смислу поняття. В широкому значенні *класифікація* втрачає соціологічний субстрат, поширюючись на весь світ людського мислення та дії – адже все якимось чином нами впорядковується. Класифікація у вузькому значенні обумовлена соціальними зразками, вже існуючими нормами, має своїм об'єктом світ соціальної взаємодії.

Потреба у класифікації – це потреба організувати навколишній світ. Ця організація відбувається як освоєння оточуючого, надання назви та розташування в заданому порядку. Світ речей поєднується із світом речень. Назви задають кордони життєвого світу, за межами яких лежить невизначене незвичне, відношення до якого міняється протягом життя. За назвами слідують інструкції з оперування речами, які, частіше за все, є напередзаданими, бо "до нас робили так".

Класифікації відтворюють соціально значущі розрізнення або подібності. Священне огорожується від мирського, чисте від забрудненого, сакральне від профанного. Кажуть, що не можна одягати одні джинси для майстерні та для вечору зустрічей випускників. Лейбл, що красується на одязі, сприймається символічно. Важливо, щоб класифікація пройшла випробування часом. Це – відмінність поселень місцевості, історія жителів якої сягає самої місцевості, осідлості, що поросла багатими традиціями, від поселень тимчасових (наприклад, військових містечок), або містечок, що вирісли навколо виробництва та покоління яких не встигли змінитись і двох разів. Але соціальні потрясіння можуть замінити сталі системи світосприйняття, і тоді ніщо не завадить передати, наприклад, костел під функціонування кінотеатру. Чи не пов'язана ностальгія людини, що вирісла у певному місті та після повернення до нього через відрізок часу помічає численні зміни, із крушінням сприйняття зміненого порядку, який, при близькому погляді, здавався незмінним? Та чи не схоже це на відчуття науковця-гуманітарія, що підтримував одну парадигму, в руслі якої він працював і отримувал винагороду, але пережив зміну парадигм та опинився поза попитом? Знецінення класифікації, її трансформація – болючий процес, із яким віком суб'єктів він не був би пов'язаний.

Класифікація дозволяє діяти легітимно. Ми маємо бути впевненими у тому, що ми робимо, в протилежному випадку розвивається відчуття відчуження своєї праці, своєї особистості від інших людей. Монархам Іспанії та Португалії не бракувало впевненості у собі при заключенні Тордесильяського договору 1494 року. Поділ світу на такому рівні був чимось на кшталт ритуалу ініціації.

Класифікувати вимагає ситуація. Персонаж Клінта Іствуда в одному з вестернів висловлюється так: "Люди на цьому світі поділяються на два типи: ті, що мають рушницю, та ті, що копають. Копай". Але між полюсами примусу ситуації утворюються інші можливості. Якщо дві держави не ведуть війну офіційно та відносини між ними є маргінальними, то уможливорюються інші класифікації відносин між державами, наприклад, завдяки утворенню додаткових статусів, як-то статус корсара – пірата на службі у держави або "вищої справедливості". Взагалі-то маргінальні ситуації несуть собою загрозу для порядку соціальної структури. Яскравим є приклад, який наводить британський антрополог Мері Дуглас щодо

племіні, в якому народження двійні вважається ненормальним. Народжені близнюки вважаються дітьми бегемота, і ритуал зобов'язує повернути їх до своєї стихії – таких дітей погортають у воду. В свідомості як дорослого, так і дитини, фруктові плоди класифікуються на "зелені" та "стигли", однак ця класифікація викликає певні табу у першого, між тим зовсім не порушує практичний синкретизм останньої, що проголошує всі плоди їстівними. Це – приклад відносності класифікацій, та можливість неспівпадіння схем сприйняття в різних верствах населення. Але подібні бінарні опозиції можуть представляти інтерес не лише для соціального психолога через те, що людське мислення та мова його вираження є метафоричними. Запозичення цих, здавалося б, специфічних категорій буденного досвіду відтворюється в ситуаціях, де щось може бути поділений на зелене та стигле, а цього, в свою чергу, достатньо для відтворення соціальної структури, хоча й не на рівні інститутів, але все ж на рівні соціальних фактів, що для когось можуть стати зовнішніми та впливовими, як у фразі на кшталт: "Я вже досяг свого, а ти – ще зелений".

Основоположні коди культури, що керують схемами сприйняття, та ієрархію практик, визначаються емпіричним порядком, в якому людині доводиться орієнтуватись. Ця думка Мішеля Фуко виражає роль повсякденних практик у створенні структури.

Посередництвом практик класифікації організується простір і час. Карта та календар – приклади того, наскільки важливим є критерій. Дні тижня зникають, коли службовець їде у відпустку, студент – на канікули. Задоволення доставляє випадок, коли перше число місяця припадає на понеділок – це полегшує відлік часу в будні дні.

Переліки, офіційні документи, афіши, меню, каталоги, анонси, структура організацій, ігри, словники, енциклопедії, папки на жорсткому диску комп'ютера, ритуали, побутові речі (що знаходяться "на своєму місці"), мода, свята, уголовний кодекс, різноманітні колекції, публічні місця, планування кварталів, наукові видання, космогонія, гігієна, приказки та прислів'я – це хаотичний перелік речей, що є матеріальним вираженням практик класифікації, в яких знаходять закріплення різноманітні значущі розрізнення.

Цінні висновки може дати приклад класифікації автомобільних доріг у Великобританії. Поруч із класами А,В,С,Д, яким відповідають дороги різного значення, пропускної спроможності, якості покриття тощо, присутній також клас U для некласифікованих (unclassified). У повсякденних розмовах, особливо тих, що несуть характер суперечки, або доведення одною людиною чогось іншої, часто використовується туманний додаток "і так далі", за яким не завжди стоїть небажання продовжувати перелік, але відсутність переліку. Спонтанність розмови, що притаманна дітям, обтесується стереотипами, що стають типовими для розмови взагалі та загальноприйнятими, про що б не йшлося в останній. Обороти на кшталт "по-перше" слугують для впорядкування цієї нестерпної спонтанності. Цій же меті, представляється, слугують і різноманітні узагальнення, що з'являються із суб'єктивним досвідом про одиничного носія певних соціальних ознак та подальшого перенесення цього сприйняття на всіх носіїв таких ознак. Тут знаходить силу класифікація аномії за Р.Мертоном. Діалог із звичною людиною – скоріше тип конформізму, аніж іновації, форма якого обумовлює зміст. Змінювати свою поведінку немов би заважає попередній досвід, на підвалинах якого утворюються нові узагальнення.

Таким чином, класифікації створюють спільне культурне поле, семіотика та семантика якого є загальнозначущими для його агентів, уможливаючи суспільст-

во (як його розумів Георг Зіммель в однойменній статті), структуруючи досвід, дозволяючи вдосконалювати стратегії власної поведінки. Нашарування типічного на унікальне дозволяють діяти за зрозумілими зразками, валідність яких забезпечується прийняттям їх у групі. Хоча в гносеологічному плані існує певна загроза зна-

ходження результатів класифікації в надто широкому колі речей, слів, вчинків, саме поняття як таке, що відсилає до своєрідної форми соціалізації, може дати багатий матеріал для вивчення.

Науковий редактор – д.соц. н, проф. Куценко О. Д.
Надійшла до редколегії 13.10.10

СОЦІОКОМУНІКАТИВНІ ТА КУЛЬТУРНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬСТВА

УДК: 316.258: 316.77: 659.1.012.12

Н.А. Головин, д-р социол. наук, проф.,
В.А. Сибирев, канд. экон. наук, доц.

ТРАНСЛЯЦІЯ СТИЛЕЖИЗНЕННОГО СОДЕРЖАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: МАТЕРІАЛИ К ВЕРИФІКАЦІЇ ТЕОРІЇ КОМУНІКАЦІЇ ЛУМАНА

Предметом статті являється операціоналізація поняття комунікативного успіху по Луману з урахуванням результатів емпіричного дослідження процесу трансляції стилів життя через рекламу. Определена степень соответствия структуры стилей жизни и стилезиженных комплексов, содержащихся в рекламе, заявленными студенческой молодежью и поколением родителей, оценено влияние важнейших факторов эффективности рекламы как социальной коммуникации.

Ключевые слова: теоретическая социология, социологическая теория, социальные системы, социальная коммуникация, социальные процессы, Н.Луман, стиль жизни, образ жизни, реклама, средства массовой коммуникации.

Предметом статті є операціоналізація поняття комунікативного успіху згідно Луману з врахуванням результатів емпіричного дослідження процесу трансляції стилів життя через рекламу. Визначений ступінь відповідності структури стилів життя і стильожиттєвих комплексів, що містяться у рекламі, заявленими студентською молоддю і поколінням батьків, оцінено вплив важливих факторів ефективності реклами як соціальної комунікації.

Ключові слова: теоретична соціологія, соціологічна теорія, соціальні системи, соціальна комунікація, соціальні процеси, Н.Луман, стиль життя, спосіб життя, реклама, засоби масової комунікації.

The article is focused on operationalization of the notion "success of communication" by Luhmann on the basis of empirical research results devoted to the transmission of life styles process through advertisement. The goals of the research were to determine the structure of life styles and complexes in advertisement among young generation of students and generation of their parents and to evaluate the influence of important factors of effectiveness of advertisement as social communication.

Key words: theoretical sociology, sociological theory, social systems, social communication, social processes, N.Luhmann, life style, mode of life, advertisement, mass-media.

Предметом настоящей статьи являются некоторые результаты исследования процесса социальной коммуникации на макроуровне на примере рекламы и их теоретическое обобщение. Социальная коммуникация изучается на уровне фундаментального социологического анализа, причем ее содержанием полагается трансляция стилей жизни, которые в обществе потребления поставляются потребителю с товаром. Анализ выполняется в рамках поискового проекта по верификации теории социальной коммуникации Лумана как основы общей теории социальных систем³⁴, а сам проект направлен на поддержку интегративной тенденции в социологии. Латентное содержание рекламы выступает наиболее удобным объектом эмпирической оценки эффективности комунікативного процесса в обществе, так как реклама, не будучи социальной системой, представляет собой такой процесс на макроуровне в чистом виде.

Существом теории социальной коммуникации Лумана является тезис о невероятности комунікативного успеха самого по себе. Лишь благодаря тому, что в ходе социокультурной эволюции выработаны средства преодоления этой невероятности, стало возможно образование многообразных социальных систем и их динамическое сохранение [Луман, 2005; 2007]. То, в какой степени эти теоретические положения Лумана соотносятся с реальным ходом коммуникации, можно определить с помощью эмпирического исследования трансляции ла-

тентных рекламных посланий, в данном случае эффективности влияния их стилезиженного содержания.

Основной тезис Лумана о невероятности социальной коммуникации содержит три составляющих. **Во-первых**, это невероятность понимания одним индивидом другого в силу автономии людей как психических систем, основанные на смысле. Социокультурная эволюция хотя и выработала достаточно много средств преодоления такой невероятности: язык, письменность, генерализованные средства коммуникации, такие, как деньги, однако их недостаточно в силу многозаплатности процесса коммуникации. **Вторая невероятность** относится к достижению сообщением своих получателей, что на эмпирическом уровне по сути дела обеспечено в результате развития средств доставки сообщений. На индивидуальном уровне надежность может быть почти стопроцентной (обычные почтовые отправления, связь через Интернет). На макроуровне при использовании средств массовой коммуникации (СМК) этот показатель имеет иную, вероятностную и в то же время избирательную (селективную) природу. Здесь за счет медиапланирования реклама, как и содержание СМК в целом достигает намеченных адресатов. Однако будет ли оно воспринято на уровне поведения? В этом вопросе речь идет уже о **третьей невероятности** коммуникации – это, по Луману, невероятность ее успеха как на микро-, так и на макроуровне, то есть принятия содержания коммуникации в качестве предпосылки своего поведения. Даже если коммуникация будет понята на уровне восприятия, это еще не означает, что она реализуется в поведении. В случае такого избирательного принятия определенного содержания коммуникации (стиля жизни) невероятность дальнейшей коммуникации лишь повышается, так как всякий выбор означает отказ от иных возможностей, что **снижает комунікативный**

© Головин Н.А., Сибирев В.А., 2010

³⁴ Проект выполняется в рамках Федеральной целевой программы "Научные и научно-педагогические кадры инновационной России на 2009 – 2013 гг." (Государственный контракт П860 от 18.08.2009). Исследование выполняется на факультете социологии Санкт-Петербургского государственного университета силами студентов, аспирантов и преподавателей.